

INSTAURAREA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA. PERCEPȚII ALE SERVICIULUI SPECIAL DE INFORMAȚII

Gabriel Anghel

Odată cu apropierea sfârșitului celui de al II-lea război mondial, în majoritatea statelor balcanice comuniștii reușeau să-și consolideze pozițiile politice, fapt determinat și de noul echilibru de forțe mondial conturat de marile puteri aliate. Atunci când debarcarea anglo-americanilor din 6 iunie 1944 în Normandia se concretizase pe fronturile vestice, pentru toți observatorii realiști era clar că soarta Germaniei lui Hitler era consfințită. Nu același lucru se poate spune în privința părții estice a continentului european, unde șiretenia și cinismul lui Stalin modifica de la o zi la alta configurația geopolitică a zonei. Concomitent cu înclinarea – irevocabilă – a balanței raporturilor militare în favoarea sa, Stalin își ridica treptat pretențiile.

Dacă în 1941 principala sa problemă o reprezenta confirmarea frontierelor URSS “ante-bellum”, în 1945 aceasta devenise controlul politic asupra teritoriilor de dincolo de respectivele frontiere¹.

Instaurarea comunismului în estul Europei nu s-a făcut însă imediat după retragerea trupelor celui de-al treilea Reich. Conform părerilor unor reputați specialiști², procesul s-a derulat în trei faze:

- a) o coaliție generală a stângii antifasciste;
- b) o falsă coaliție, în care comuniștii au neutralizat partidele care nu erau de acord cu orientarea politică promovată de ei;
- c) dominația totală, realizată de regulă printr-un “nou partid”, rezultat al fuziunilor comuniștilor cu alte partide sau grupări cu vederi de stânga.

Decretul-lege nr. 3813 din 12 noiembrie 1940 stipula funcționarea SSI pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri și îl subordona directivelor conducerii statului. Personalul civil al serviciului era asimilat funcționarilor publici iar directorul general avea deplina libertate în ceea ce privea organizarea instituției, mânăuirea fondurilor și fixarea atribuțiilor pentru întreg personalul din subordine. Transformarea SSI într-o instituție încadrată în legile țării s-a realizat în baza următoarelor principii:

- adaptarea la noua situație internă și internațională a României;
- precizarea strictă a misiunilor ce-i reveneau, conform dispozițiilor Președinției Consiliului de Miniștri;

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, București, 2000. p. 363.

² R.J. Crampton, *Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea și după*, București, 2002, p. 239.

- legalitatea desăvârșită, bazată pe răspunderea personală a ofițerilor și civililor, în toate acțiunile cu caracter informativ și administrativ.

Prin ordine de serviciu, Eugen Cristescu a interzis activitatea politică, indiferent de forma pe care aceasta putea să o îmbrace, precizând că întreaga structură trebuia să se comporte ca un veritabil corp de elită.

Prin decretul-lege nr. 2172 din 4 august 1943, Serviciul era conceput drept "un serviciu public, investit cu informația generală ce interesează conducerea statului", autonom, încadrat la Președinția Consiliului de Miniștri doar din punct de vedere bugetar. Îi reveneau și sarcini ce priveau pregătirea informativă a persoanelor guvernamentale ce efectuau misiuni în străinătate³.

Aceste modificări s-au făcut într-o perioadă în care autoritățile de la București începuseră să se gândească cu responsabilitate la obținerea unor condiții de armistițiu cu Puterile Aliate cât mai puțin dezavantajoase. Eforturile informative ale Serviciului în această direcție trebuie privite nu ca acțiuni ale unui grup restrâns, ocult, ci ca exercitarea unor atribuții de serviciu, izvorâte dintr-o lege a statului român.

Cu mult înainte de 23 august 1944, ofițerii de informații români aveau în atenție problemele politice care rezultau din modificările raporturilor de forțe participante la cel de-al doilea război mondial. O notă⁴ a SSI, datată 21 decembrie 1943, transmisă Președinției Consiliului de Miniștri referitoare la discuțiile din cadrul Conferinței de la Teheran, menționa că, în general, situația politică a României se putea rezuma astfel:

- a) când între germani și slavi intervine o alianță, din dorința de a rămâne neutră, România și-a văzut pulverizate frontierele și a avut de suferit pierderi teritoriale. Această situație era exemplificată cu alianța germano-sovietică din 1939;
- b) când între germani și slavi izbucnesc conflicte, atunci România este obligată să opteze pentru unul din cei doi combatanți, rezultatul fiind o înfeudare politică-economică.

În acest context, se recomanda o politică a României orientată spre o putere terță, care să aibă interese în regiune, însă fiind obligată "să respecte postulatul unei politici de înțelegere cu URSS, fără a fi convinsă că, prin aceasta poate dezarma veleitățile rusești, dar putând fi convinsă că, prin adoptarea unei politici conciliante față de URSS secondează politica terțului interesat azi, politica Angliei, care este înclinată să apere Sud-Estul Europei și Balcanii".

În finalul materialului se menționa că punctele respective de vedere urmau a fi sugerate și politicianilor români și erau apreciate ca provenind din surse diplomatice britanice.

³ Vezi, pe larg, Cristian Troncotă, Eugen Cristescu. *Asul serviciilor secrete românești. Memorii (1916-1940)*, București, 1994.

⁴ Arhiva SSI, fond documentar, dos. 4202, f. 41.

Pe aceeași linie se încadrau și recomandările ministrului elvețian Rene de Weck pentru Iuliu Maniu, cu ocazia întâlnirii celor doi în data de 12 iulie 1944, respectiv:

- guvernele Marii Britanii și Statelor Unite doresc să ofere României prilejul de a realiza un angajament convenabil cu URSS, pentru a putea păstra independența țării și a-i fi garantate teritoriile din vest;

- părăsirea de îndată a alianței cu Germania;

- este necesară colaborarea cu toate forțele politice, "indiferent de activitatea lor trecută, de disensiunile și deosebirile ce au putut să existe"⁵.

Nota SSI-ului poate fi pusă în corelare cu discuțiile tehnice desfășurate în cadrul Conferinței de la Teheran. La 29 noiembrie 1943 a avut loc o întâlnire a șefilor delegațiilor militare sovietice, engleze și americane pentru a găsi soluțiile optime pentru înfrângerea rapidă a trupelor germane. În ședința menționată, punctul de vedere englez s-a aflat în opoziție cu cel sovietic⁶: în timp ce englezii doreau o debarcare în Italia, concomitentă cu acțiuni pentru scoaterea României și Bulgariei din coaliția Axei, ca appendice al operațiunii Overlord, sovieticii doreau coalizarea tuturor eforturilor pentru a fi asigurată reușita debarcării. Poziția americanilor s-a apropiat de punctul de vedere împărțit de sovietici.

La 31 mai 1944 serviciul de informații surprindea discuțiile liderilor partidelor istorice cu reprezentanții social-democrați și comuniști pentru realizarea unui front largit democratic cu un plan politic comun⁷:

- revenirea la principiile democrației;

- revenirea la politica internă tradițională, în care era inclus și încheierea armistițiului cu Alianții și URSS;

- primul guvern democrat să fie format din coaliția celor patru grupări.

Singurul punct controversat l-a constituit solicitarea lui Iuliu Maniu ca socialiștii și comuniștii să nu recunoască anexarea Basarabiei și Bucovinei de către sovietici, lucru respins de reprezentanții stângii. Situația s-a rezolvat prin adoptarea formulei: "Partidele social-democrat și comunist vor face tot posibilul, pentru ca ameliorând relațiile României cu URSS, să obțină cele mai mici posibile pierderi teritoriale și de orice altă natură în patrimoniul național al României"⁸.

Ulterior, disensiunile dintre partidele istorice și comuniști aveau să conducă la eșuarea acestei strategii sugerate din exterior. Conform unei note a SSI⁹(9) din 13 iulie 1948, între țărăniști și liberali pe de o parte și comuniști pe de altă parte se iviseră "serioase neînțelegeri" cu privire la activitatea ce urma să o desfășoare proiectata alianță politică, precum și la metodele ce trebuiau folosite.

⁵ *Ibidem*, f. 79.

⁶ Leonida Loghin, *Mari conferințe internaționale. 1939 – 1945*, București, 1989, p. 356.

⁷ Arhiva SRI, fond documentar, dos. 7433, f. 268.

⁸ *Ibidem*, f. 270.

⁹ Arhiva SRI, fond documentar, dos. 4202, f. 80.

Totodată, era consemnată și opinia unor “voci comuniste autorizate” care susțineau că “de îndată ce va fi obținut armistițiul, gruparea comunistă își va relua libertatea de acțiune și va refuza să mai conlucreze cu partidele burgheze”.

Odată cu apropierea Armatei Roșii de frontierele României, au fost declanșate operațiuni de evacuare a instituțiilor statului în zone care să le asigure o securitate sporită. De asemenea, începând cu primăvara anului 1944, Bucureștiul este bombardat susținut de anglo-americani, fapt ce a determinat mutarea majorității personalului SSI în comuna Joița, în apropierea Bucureștiului, împreună cu documentele operative¹⁰.

Aceste dislocări nu au condus însă și la stoparea fluxului de informații către Președinția Consiliului de Miniștri sau către ministere. Mai mult, chiar dacă Basarabia și nordul Bucovinei puteau fi considerate pierdute, SSI-ul va organiza – din aprilie 1944 – o școală de agenți parașutiști la Joița, ce urmau să fie lansați în spatele frontului sovietic¹¹.

Data de 23 august 1944 surprindea Serviciul Special de Informații cu următoarea organizare¹²:

- Conducerea Serviciului, asigurată de un director general și un ajutor al acestuia, având subordonate nemijlocit Secretariatul (cu un efectiv format din 5 ofițeri, 28 funcționari civili și doi subofițeri) și Oficiul de studii și documentare;

- șapte secții principale (I – Informații, cu 30 de ofițeri, 4 subofițeri și 120 de funcționari civili; II – Contrainformații, cu 4 ofițeri și 375 de funcționari civili; III – Relații cu armatele aliate germano-italiene, cu un ofițer și 12 funcționari civili; IV – Contraspionaj, cu 110 funcționari civili; V- Contrasabotaj cu 10 ofițeri și 38 funcționari civili; VI – Filaj Corespondență Externă, cu un ofițer și 9 funcționari civili; VIII – Juridică, cu 15 ofițeri, 5 subofițeri și 47 de funcționari civili);

- cinci secții auxiliare (VII – Personal, cu 7 funcționari civili; IX – Tehnică, cu 24 funcționari civili; X – Radio, cu doi ofițeri, 4 subofițeri, 24 funcționari civili și 24 soldați radiotelegrafști; XI – Auto, cu un ofițer, 3 subofițeri, 5 funcționari civili și 160 de șoferi și mecanici, XII – Administrativă, cu un ofițer, un subofițer și 5 funcționari civili) și Biroul Cifru (cu un ofițer și 6 funcționari civili).

Efectivul total era format din 89 ofițeri, 797 funcționari civili, 22 subofițeri și 175 trupă, la care se adăugau cei din centrele teritoriale interne (44 de centre) și cei din rezidențele externe (26 rezidențe).

La 27 august 1944, colonelul Victor Sibinel, noul șef al SSI a ordonat verbal desființarea Biroului de Studii și a Agenturii Frontului de Est din cadrul Secției I, desființarea “Grupei comuniste” din cadrul Secției II, desființarea Secțiilor III și V, precum și reorientarea activității Secției IV.

¹⁰ Florin Pintilie, *Serviciul Special din România (1939 - 1947)*, vol. I, București, 2003, p. 358.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 359 – 360.

Anterior, în zilele de 24 și 25 august – colonelul Traian Borcescu* se prezentase noului prim-ministru Constantin Sănătescu pentru a-l asigura de întregul sprijin al instituției ce o reprezenta. În acest context, generalul Sănătescu i-a cerut ca, în colaborare cu Marele Stat Major, să culegă informații privind activitatea comuniștilor și despre trupele sovietice din România.

La 22 septembrie 1944, Secția a II-a a Marelui Stat Major solicita Serviciului de Informații printr-o adresă¹³ trierea arhivei, în sensul distrugerii documentelor care priveau armata rusă. În ceea ce privea documentele primite de la comandamentele germane și care puteau fi folosite ca material informativ, acestea trebuiau înaintate Biroului de Contrainformații al Marelui Stat Major.

La 26 septembrie 1944, în sensul solicitării generalului Sănătescu, SSI transmitea o notă¹⁴ privind activitatea serviciilor de informații sovietice din România. Conform acesteia, în afara acțiunii de război din Transilvania purtate de Armata Frontului II Ucrainean, se desfășura și o acțiune politică pe întreg cuprinsul țării care viza:

- identificarea și combaterea partidelor, grupărilor și persoanelor cu vederi potrivnice ideologiei comuniste și Uniunii Sovietice;
- controlul și îndrumarea Partidului Comunist din România;
- “descompunerea Statului Român”, în special prin acțiuni propagandistice lansate prin presă;
- destabilizarea economică, prin aruncarea pe piață a unor mari sume de ruble și prin încurajarea speculei.

Se deschideau astfel noi oportunități pentru instalarea puterii comuniste într-o țară căreia îi fusese teamă permanent de marele vecin de la răsărit. În mod cert, prezența Armatei Roșii a reprezentat un factor hotărâtor pentru implementarea noii politici, furnizând masiv un ajutor material și psihologic comuniștilor locali.

Influența sovietică s-a accentuat odată cu dominația economică, indusă de plata despăgubirilor de război. Pentru lichidarea acestora, din ianuarie 1945 se înființează întreprinderi cu capital mixt româno-sovietic prin intermediul cărora sovieticii vor ajunge în 1948 să controleze industria petrolului, lemnului, transporturile de pe Dunăre și porturile de la Marea Neagră¹⁵.

Iluziile politicianilor români că anglo-americanii nu vor lăsa România pradă ocupației sovietice erau spulberate și de afirmațiile președintelui american, din martie 1945, către premierul britanic¹⁶: “este evident că rușii au instalat un guvern minoritar pe propriul lor gust (...) Rușii au avut de la început controlul

¹³ Arhiva SRI, fond penal, dos. 25374, vol. 21, f. 96.

¹⁴ *Ibidem*, vol. 36, f. 391 – 392.

¹⁵ R.J. Crampton, *op. cit.*, p. 259.

¹⁶ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane*, București, 1993, p. 146.

indiscutabil, și cu România de-a curmezișul căilor de comunicații rusești este, de altfel, dificil să se conteste pretextul necesității militare și al securității, folosit de ei pentru a justifica acțiunea lor....”.

În consecință, Serviciul Special de Informații a fost structura informativă a statului care a acționat alături de trupele române dincolo de Prut, oferind comandamentelor militare date valoroase privind adversarul. O mare parte din personalul Serviciului a acționat pe Frontul de Est. Importanța acțiunilor sale rezidă și din faptul că, după 23 august 1944, primul obiectiv urmărit de structurile sovietice de spionaj și contraspionaj l-a constituit identificarea și arestarea agenților SSI care au luptat în Est, precum și a informatorilor utilizați pe acest spațiu.

INSTALLMENT OF THE COMMUNIST REGIME IN ROMANIA. PERCEPTIONS OF THE SPECIAL INTELIGENCE SERVICE

Abstract

The secret speech gave by N.S. Hruscirov at the XXth Congress of the Communist Party of the Soviet Union created to the communist world the illusion of the return to democracy and freedom, this being the reason for witch the Soviet Union had to intervene, violently, in some cases, to assure the order of the system that it initiated and it mastered.

If the Romanian propaganda could present the message of the Soviet leader to the public opinion in the country as it wished, the emigration Romanians did not allow being deceived by the smoke courtines launched from the heart of the Communist Empire.

Helped, probably, by the guiding marks of a political system much closer to the reality, they well make a lucid analysis to the communist system in the context of the year 1956, indicating as mainly guilty not the puppets, but the master.